

Фролова Н. Л.
здобувач кафедри менеджменту і адміністрування
Українського державного університету залізничного транспорту

Frolova N. L.
Competitor of a scientific degree,
Department of Management and Administration,
Ukrainian State University of Railway Transport

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ДЕСТРУКТИВНИХ ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проведено ґрунтовний аналіз діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва, що дало змогу визначити основні проблеми їх функціонування. Встановлено, що внаслідок впливу низки факторів несприятливого бізнес-середовища відбувалося загострення внутрішньої проблематики діяльності малих та середніх підприємств. Визначено основні та супутні фактори макро- й мікрооточення, що здійснюють найбільш вагомий деструктивний вплив на розвиток малого та середнього підприємництва.

Ключові слова: мале та середнє підприємництво, деструктивні фактори, макрооточення, мікрооточення, економічне зростання.

Вступ та постановка проблеми. Сучасна ситуація політичного та економічного колапсу в Україні дійшла до критичної межі. Відбувається руйнівне поширення внутрішніх стагнаційних процесів, які охопили всі галузі національної економіки. У цих умовах подолання руйнівних чинників потребує реалізації виваженої державної економічної політики, спрямованої на формування внутрішніх резервів забезпечення економічного зростання, зокрема за рахунок створення сприятливого бізнес-клімату для розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва. Такі підприємства формують базис вітчизняного підприємницького сектору, забезпечують формування ВВП країни, здійснюють наповнення дохідної частини державного бюджету, беруть безпосередню участь у вирішенні соціальних проблем, забезпечують підвищення зайнятості та дохідності населення, задовольняють потреби суспільства у товарах та послугах, впливають на покращення міжнародного іміджу держави на глобальному ринку.

Беручи до уваги вищезазначене, наголошуємо на тому, що нині стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва набуває першочергового значення для подолання соціально-економічних диспропорцій і забезпечення сталого зростання національної економіки, тому виникає потреба ґрунтового дослідження проблематики функціонування суб'єктів малого та середнього підприємництва з метою визначення стримуючих факторів їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широким колом науковців висвітлюється тематика розвитку малих та середніх підприємств, зокрема визначається їх вагома роль у подоланні економічних деформацій і забезпеченні випереджаючого розвитку держави. Значний внесок у розроблення теоретичних основ і формування практичних рекомендацій щодо забезпечення розвитку малого та середнього підприємництва зробили М. Беззубова [1], В. Дикань [2], О. Дикань [3], О. Донець [4], О. Клепанчук [5], В. Мареніченко [6], Г. Талан [7], О. Шраменко [8] та інші вчені. Віддаючи належне теоретичній та практичній значущості їх наукового внеску, зазначимо, що недостатньо висвітленим залишається визначення сукупності факторів макро- та мікрооточення, що здійснюють деструктивний вплив на функціонування суб'єктів малого та середнього підприємництва в Україні.

Метою роботи є ґрунтовне вивчення та систематизація деструктивних факторів розвитку малого та середнього підприємництва в Україні.

Результати дослідження. Сучасна економічна ситуація така, що в результаті впливу низки факторів деструктивного характеру відбувається поступове руйнування підприємницького сектору, яке виражається насамперед у скороченні кількості суб'єктів підприємницької діяльності, зниженні обсягів виробництва та реалізації продукції підприємствами, погіршенні їх фінансово-економічного становища, збільшенні числа неплатоспроможних підприємств, зменшенні кількості зайнятих працівників у сфері підприємництва та відрахувань на соціальні заходи, скороченні розміру сплачених податків до державного бюджету тощо.

Протягом останніх років спостерігається усталена тенденція скорочення кількості суб'єктів підприємницького сектору. Так, у 2016 р. порівняно з попереднім роком кількість суб'єктів великого підприємництва зменшилась на 9,5% (40 од.), а відносно 2010 р. – на 34,6% (203 од.). Також негативні зміни відбулися в секторі середнього та малого підприємництва: у 2016 р. порівняно з 2015 р. їх кількість скоротилась на 2,6% (397 од.) та 5,5% (108 351 од.), у 2016 р. відносно 2010 р. – на 29,2% (6 225 од.) та 14,4% (292 952 од.) відповідно. В результаті відбулися зміни у структурі підприємництва, а саме питома вага великих підприємств у 2016 р. склала 0,13% (у 2010 р. – 0,18%), середніх та малих підприємств – 4,84% та 95,03% відповідно (у 2010 р. – 6,52% та 93,30%) [9].

Аналізуючи структуру підприємств за видами економічної діяльності, виявили, що найбільшу питому вагу серед середніх та малих підприємств мають такі галузі економіки, як промисловість (31,36% та 11,57%), оптова та роздрібна торгівля (17,83% та 27,28%), сільське, лісове та рибне господарство (16,86% та 14,59% відповідно). Однак, попри вагому структурну роль підприємств зазначених галузей, їх кількість невпинно знижується: у 2016 р. порівняно з 2010 р. кількість підприємств промисловості знизилась на 16,4%, торгівлі – на 24,0%, сільського, лісового та рибного господарства – на 7,1%.

Очевидно, що в результаті скорочення кількості бізнес-суб'єктів відбулося зменшення кількості зайнятих працівників у сфері підприємництва. Так, у 2016 р. порів-

няно з попереднім роком кількість зайнятих осіб зменшилась на 0,9% (71,7 тис. осіб), а відносно 2010 р. – на 24,7% (2 664,4 тис. осіб) [9]. Це стало однією з причин збільшення рівня безробіття, підвищення бідності населення та активізації процесів трудової міграції українських громадян за кордон. Варто відзначити, що найбільша кількість зайнятих працівників зосереджена у сфері малого підприємництва, а саме 47,8%, тоді як питома вага зайнятих працівників середнього та великого підприємництва складає 32,7% та 19,5% відповідно. В контексті зазначеного доцільно підкреслити, що мале та середнє підприємство є місцем працевлаштування для 80,5% працюючих у сфері підприємницької діяльності, тобто 40,4% зайнятого населення країни.

На перший погляд позитивно виглядає тенденція збільшення обсягу реалізованої продукції суб'єктами підприємництва. Так, у 2016 р. відбулося зростання загального обсягу реалізації продукції на 21,1% порівняно з 2015 р., а також на 87,0% відносно 2010 р. Зокрема, обсяг реалізації продукції суб'єктами середнього та малого підприємництва відносно 2010 р. збільшився на 89,5% і 112,0% відповідно. Питома вага обсягу реалізованої продукції суб'єктами малого та середнього підприємництва у загальному обсязі реалізації у 2016 р. склала 64,45%. Однак, наприклад, порівняння динаміки індексів промислового виробництва, обсягів реалізації та цін виробників промислової продукції дало змогу зробити висновок, що зростання обсягів реалізації продукції є результатом впливу цінових факторів.

Аналізуючи дані статистичної звітності щодо функціонування суб'єктів підприємницького сектору, виявили значне погіршення фінансово-економічного становища підприємств (табл. 1). Так, якщо у 2010–2012 рр. фінансовим результатом діяльності підприємств був прибуток, розмір якого коливався від 13 906,1 млн. грн. до 35 067,3 млн. грн. (найвищий рівень показника зафіксовано у 2011 р., а саме 67 797,9 млн. грн.), то 2013–2015 рр. ознаменувалися отриманням збитку підприємствами в розмірі від 22 839,7 млн. грн. до 373 516,0 млн. грн. (максимальне значення зафіксовано у 2014 р., а саме 590 066,9 млн. грн.). У 2016 р. відбулося відносно покращення фінансового стану, адже значення прибутку склало 29 705,0 млн. грн. [9].

Проведений аналіз результативності діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва дав змогу встановити, що у 2013–2016 рр. фінансові втрати збиткових підприємств коливалися в межах від 138 922,6 млн. грн. до 523 547,8 млн. грн., тоді як позитивний фінансовий результат прибуткових підприємств досягав максимальної позначки лише у 261 961,0 млн. грн. Також важливо підкреслити, що у найбільш кричущий період 2014 р. сумарний збиток суб'єктів малого та середнього підприємництва перевищував розмір їх прибутку у 3,8 разів. Слід зазначити, що найбільш негативними тенденціями характеризувалися такі види економічної діяльності середніх підприємств, як промисловість, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, інформація та телекомунікації. Найбільш позитивна динаміка спостерігалась у галузі сільського, лісового та рибного господарства.

Нестабільність бізнес-середовища функціонування підприємств та їх фінансово-економічного становища зумовила значні коливання в динаміці капітального інвестування суб'єктів підприємницької діяльності у 2010–2016 рр. Так, у 2011–2012 рр. порівняно з попереднім періодом зафіксовано збільшення обсягу капітальних інвестицій на 47,6% та 18,9%, у 2013–2014 рр. відбулося зменшення показника на 5,4% та 17,8%, у 2015–2016 рр. зростання величини інвестованого капіталу склали 19,7% та 31,9%. Варто зазначити, що найбільшу питому вагу в обсязі капітальних інвестицій підприємств мають вкладення в матеріальні активи (у 2010 р. – 95,57%, у 2016 р. – 96,50%), тоді як вага капітальних інвестицій у нематеріальні активи є незначною та демонструє тенденцію до зниження (у 2010 р. – 4,43%, у 2016 р. – 3,50%).

Також слід зазначити, що в результаті погіршення фінансово-економічного стану підприємств та обмеженості фінансових ресурсів для забезпечення оновлення їх матеріально-технічної бази відбулося загострення проблеми критичного рівня зношеності основних засобів

Таблиця 1

Динаміка фінансових результатів діяльності підприємств за їх розмірами протягом 2010–2016 рр.

Суб'єкти	Роки						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Фінансові результати діяльності підприємств до оподаткування, млн. грн.							
Суб'єкти великого підприємництва	28 471,1	92 572,1	37 182,2	28 003,5	-189 934,1	-145 403,9	61 222,7
Суб'єкти середнього підприємництва	41 581,7	31 090,8	47 742,0	8 390,1	-199 180,3	-91 161,8	32 816,5
Суб'єкти малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва)	-15 647,1	-50 57,3	-9 254,0	-25 057,9	-175 262,4	-111 906,0	-24 151,4
Суб'єкти мікропідприємництва	-13 898,9	-8 708,3	-12 825,5	-25 038,3	-100 967,0	-57 964,7	-34 639,9
Чистий прибуток (збиток) підприємств (сальдо), млн. грн.							
Суб'єкти великого підприємництва	2 825,0	59 146,9	15 203,6	8 148,9	-204 546,2	-152 552,4	46 850,0
Суб'єкти середнього підприємництва	30 742,5	19 244,6	34 612,0	-1 567,7	-206 223,2	-102 769,2	15 061,8
Суб'єкти малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва)	-19 661,4	-10 593,6	-14 748,3	-29 420,9	-179 297,5	-118 194,4	-32 206,8
Суб'єкти мікропідприємництва	-15 153,3	-10 542,7	-14 538,7	-26 561,4	-102 300,7	-60 119,0	-37 341,4
Питома вага підприємств, фінансовим результатом діяльності яких є прибуток, %							
Суб'єкти великого підприємництва	65,0	68,1	68,7	67,7	49,4	56,2	65,8
Суб'єкти середнього підприємництва	61,6	64,1	64,3	63,7	61,4	70,6	75,5
Суб'єкти малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва)	57,0	63,5	63,0	65,0	65,7	73,5	72,8
Суб'єкти мікропідприємництва	56,9	63,7	62,9	65,2	66,1	73,3	71,9

Джерело: сформовано на основі даних джерела [9]

підприємств. Так, станом на кінець 2014 р. рівень зазначеного показника досяг досить катастрофічного значення, а саме 83,5%. Проте у 2015–2016 рр. спостерігається покращення ситуації, коли коефіцієнт зносу склав 60,1% та 58,1% відповідно. На основі проведеного аналізу щодо рівня зношеності основних фондів у галузевому розрізі є підстави стверджувати, що зниження загального коефіцієнта зносу основних засобів сталося в результаті зменшення заданого показника в галузі «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» з 97,9% у 2014 р. до 51,7% у 2015 р. Однак ці зміни здебільшого обумовлені переорієнтацією основних засобів залізничного транспорту, а не покращенням стану техніко-технологічної бази підприємств.

У цих умовах великого значення набуває створення умов для активізації інноваційної активності промислових підприємств, що дасть змогу забезпечити інноваційно-технологічну модернізацію промислово-виробничих потужностей та сформувати базис для розвитку високотехнологічних конкурентоспроможних виробництв. Проте останніми роками відбулося значне скорочення кількості інноваційно активних суб'єктів підприємства. Так, кількість підприємств, що впроваджували інновації, знизилася з 1 218 у 2010 р. до 735 у 2016 р. Як наслідок, відбувалося постійне скорочення обсягу реалізації інноваційної продукції, значення якого у 2015 р. досягло 23,1 млрд. грн., що нижче аналогічного показника 2010 р. на 31,5%, або 10,6 млрд. грн. Відповідно, значно зменшилась питома вага реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізації промислової продукції з 3,8% у 2010 р. до 1,4% у 2015 р. Обсяг експорту інноваційної продукції знизився з 13,7 млрд. грн. до 10,8 млрд. грн.

Також слід звернути увагу на те, що триває погіршення структури фінансування інноваційної діяльності підприємств (рис. 1). Так, основним джерелом фінансування залишаються власні кошти підприємств, частка яких у 2016 р. значно зросла і становила 94,9% загального обсягу інноваційних витрат (у 2010 р. – 59,3%). Фінансова підтримка держави залишається на неприпустимо низькому рівні, а саме 0,8%; 0,4% складають кошти державного та місцевого бюджетів. У результаті впливу кризових явищ, що характерні для сучасної економічної ситуації, та погіршення інвестиційної привабливості національ-

ної економіки відбувалося зниження питомої ваги отриманих коштів від вітчизняних та іноземних інвесторів, яка у 2016 р. склала 0,7% від загального обсягу фінансування інноваційної діяльності (у 2010 р. – 0,4% та 30,0%). За рахунок кредитних коштів у 2016 р. профінансовано 2,7% інноваційних витрат (у 2010 р. – 7,8%). Питома вага коштів, отриманих з інших джерел фінансування, склала 0,5% (у 2010 р. – 1,3%).

Дослідження проблем розвитку малого та середнього підприємництва в Україні дало змогу зробити висновок, що під тиском факторів несприятливого бізнес-середовища функціонування підприємств відбувається загострення внутрішньої проблематики їх діяльності. Тому варто виділити сукупність основних та супутніх факторів макро- й мікрооточення, що здійснюють деструктивний вплив на функціонування малих та середніх підприємств і виступають бар'єрами забезпечення їх ефективного розвитку (рис. 2). До найбільш вагомих факторів макрооточення суб'єктів малого та середнього підприємства доцільно віднести такі з них.

1) *Нестабільність економічної та політичної ситуації в країні*, що викликано дією таких супутніх факторів, як, зокрема, загострення міждержавних конфліктів та погіршення взаємовідносин із сусідніми країнами; погіршення рівня суспільної довіри громадян до державних органів влади та політичних інститутів; поглиблення кризових явищ у національній економіці; бюрократичний характер системи державного управління; загострення проблеми державних боргових запозичень; зниження реальної купівельної спроможності населення; сировинний характер зовнішньоекономічної діяльності держави; високий рівень боргового навантаження домогосподарств; загострення проблеми закорумпованості суспільних взаємовідносин; підвищення волатильності національної валюти; погіршення курсових та інфляційних очікувань; зниження інвестиційного та кредитного рейтингів української держави.

2) *Недосконалість державної регуляторної політики у сфері малого та середнього підприємництва*, що зумовлено низьким рівнем відповідності національного законодавства європейським директивам; ускладненою системою бухгалтерського та податкового обліку і фінансової звітності підприємств; складністю процесу державної реєстрації підприємств і недосконалістю процедури їх

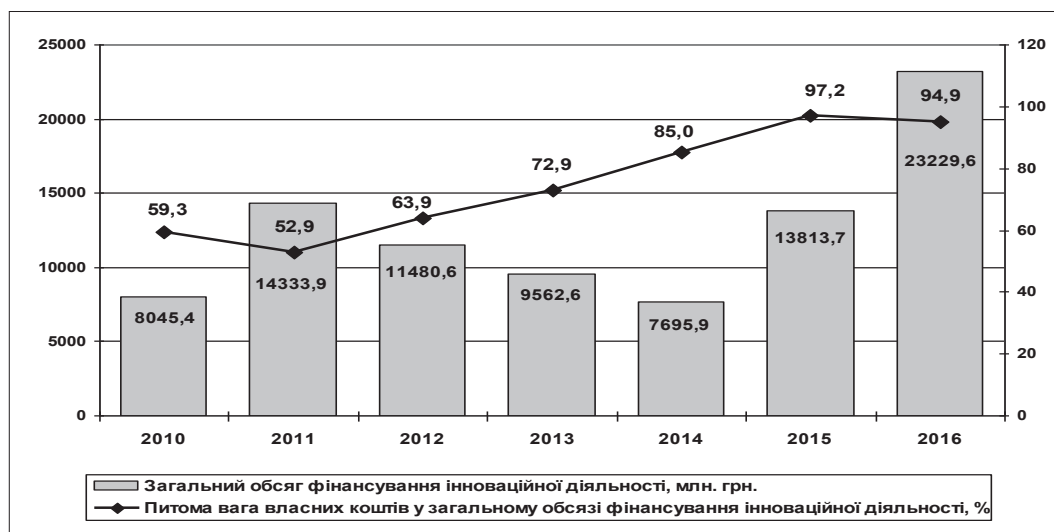

Рис. 1. Динаміка питомої ваги власних коштів підприємств у загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності протягом 2010–2016 рр.

Фактори макроточення

- складність отримання державних субсидій та дотацій малими та середніми підприємствами	- відсутність єдиної інформаційної бази щодо джерел отримання фінансово-кредитних ресурсів	- вузький спектр інформаційно-консультативних послуг діючих національних платформ розвитку малого та середнього підприємництва	- декларативний характер реалізації інструментів державної підтримки розвитку малих та середніх підприємств
- високі відсоткові ставки за кредитними угодами	- складність отримання довгострокових кредитів підприємствами	- відсутність тісної взаємодії державних установ та професійних об'єднань суб'єктів підприємницького сектору	- недосконалість механізму оподаткування
- низький рівень розвитку системи пільгового кредитування підприємств	- підвищення рівня ризику кредитних операцій	- недостатній рівень територіальної розгалуженості системи державних інституцій підтримки розвитку малих та середніх підприємств	- використання формалізованого підходу до виконання завдань, визначених програмами та стратегіями розвитку малого та середнього підприємництва
- посилення кредитних вимог стосовно застави за кредитом та обмежень, які висуваються до претендентів на отримання кредитних коштів	- обмеженість застосування державних гарантій при залученні кредитних та інвестиційних ресурсів підприємствами	- низький рівень інституційної зрілості професійних організацій підтримки розвитку малого та середнього підприємництва	- складність доступу малих та середніх підприємств до державного замовлення
Обмеженість доступу малих та середніх підприємств до фінансово-кредитних ресурсів		Низький рівень інформаційно-консультативного та комунікативного забезпечення малих та середніх підприємств	Низька ступінь державної підтримки і стимулювання розвитку малих та середніх підприємств
- зниження інвестиційного та кредитного рейтингів української держави	- погіршення курсових та інфляційних очікувань	- дублювання функцій управління державними органами виконавчої влади	- складність та неоднозначність національного законодавства
- загострення проблеми закорумпованості суспільних взаємовідносин	- підвищення волатильності національної валюти	- надмірний адміністративний тиск на діяльність підприємств	- швидкі темпи внесення змін до діючого законодавства
- сировинний характер зовнішньоекономічної діяльності держави	- високий рівень боргового навантаження домогосподарств	- обтяжливий характер діючої податкової системи	- недосконалість національної судової системи
- загострення проблеми державних боргових запозичень	- зниження реальної купівельної спроможності населення	- недосконалість процедури банкрутства підприємств	- складність процесу державної реєстрації підприємств
- поглиблення кризових явищ у національній економіці	- бюрократичний характер системи державного управління	- низький рівень відповідності національного законодавства європейським директивам	- ускладнена система бухгалтерського та податкового обліку і фінансової звітності підприємств
- загострення міждержавних конфліктів та погіршення взаємовідносин з сусідніми країнами	- погіршення рівня суспільної довіри громадян до державних органів влади та політичних інститутів	Недосконалість державної регуляторної політики у сфері малого та середнього підприємництва	
Нестабільність економічної та політичної ситуації в країні			

ДЕСТРУКТИВНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Відсутність ефективного управління бізнес-процесами на малих та середніх підприємствах	Дефіцит власних обігових коштів малих та середніх підприємств	Погіршення динаміки інвестиційного забезпечення малих та середніх підприємств
- недосконалість організаційної структури підприємств	- погіршення фінансово-економічного становища підприємств	- загострення проблеми збитковості та неплатоспроможності підприємств
- відсутність якісної практики формалізації, аналізу та оптимізації бізнес-процесів	- зниження обсягів виробництва та реалізації продукції підприємствами	- зниження інвестиційного рейтингу вітчизняних підприємств
- відсутність чіткої постановки стратегічних цілей розвитку та визначення завдань щодо їх досягнення	- зростання витрат на оплату праці в частині оподаткування та соціального страхування	- погіршення довіри інвесторів до українських підприємств
- низька якість підготовки та перепідготовки кадрів	- високий рівень ресурсомісткості та енергомісткості виробництва	- низький рівень довіри підприємств до фінансово-кредитних установ
- низький рівень комунікаційних взаємозв'язків керівного складу та працівників нижчої ланки	- підвищення цін на сировину та матеріали постачальниками	- складність доступу до грантів та пільгового кредитування, передбачених міжнародними програмами підтримки розвитку малого та середнього підприємництва
- відсутність необхідного досвіду щодо провадження успішної підприємницької діяльності	- неефективна амортизаційна політика підприємств	
- низький рівень корпоративної культури та соціального захисту працівників підприємств		
- недостатній рівень практичного досвіду фахівців		
- відсутність дієвої мотиваційної системи працівників		
- низький рівень підприємницької культури та бізнес-етики господарювання		
Критичний рівень інноваційного розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва	Низький рівень економічної безпеки малих та середніх підприємств	Погіршення перспектив реалізації експортного потенціалу малих та середніх підприємств
- катастрофічна зношеність техніко-технологічної бази підприємств і високий рівень витрат на її обслуговування	- загострення проблеми рейдерства та захисту прав власності підприємств	- низький техніко-технологічний рівень виробництва вітчизняних підприємств
- критичний стан впровадження інноваційних досягнень у сфері високотехнологічного виробництва	- погіршення інформаційної безпеки підприємств	- критична доля високотехнологічних конкурентоспроможних виробництв
- обмеженість доступу підприємств до інформації щодо технологічних інновацій	- погіршення системи протидії кібератакам та кібертероризму в інформаційному просторі	- високий рівень собівартості та ціни продукції вітчизняних підприємств
- низький рівень впровадження сучасних інформаційних технологій	- зниження рівня безпеки безготівкових фінансових операцій підприємств	- загострення проблеми сировинно-орієнтованої зовнішньоекономічної діяльності підприємств
- відсутність дієвої співпраці науково-дослідних установ, освітньої спільноти і суб'єктів малого та середнього бізнесу		
- зниження інноваційної активності та погіршення динаміки інноваційних витрат підприємств		
- обмеженість власних фінансових ресурсів		
- зниження питомої ваги капітальних інвестицій у нематеріальні активи		
- значне скорочення життєвого циклу інноваційної продукції		

Фактори мікроточення

Рис. 2. Систематизація деструктивних факторів розвитку малого та середнього підприємництва

Джерело: авторська розробка

банкрутства; обтяжливим характером чинної податкової системи і недосконалістю національної судової системи; надмірним адміністративним тиском на діяльність підприємств; швидкими темпами внесення змін до чинного законодавства, його складністю та неоднозначністю; дублюванням функцій управління державними органами виконавчої влади тощо.

3) *Обмеженість доступу малих та середніх підприємств до фінансово-кредитних ресурсів*, що обумовлено впливом таких супутніх факторів, як, зокрема, посилення кредитних вимог стосовно застави за кредитом та обмежень, які висуваються до претендентів на отримання кредитних коштів; обмеженість застосування державних гарантій під час залучення кредитних та інвестиційних ресурсів підприємствами; складність отримання державних субсидій та дотацій малими та середніми підприємствами; низький рівень розвитку системи пільгового кредитування підприємств; високі відсоткові ставки за кредитними угодами; складність отримання довгострокових кредитів підприємствами; підвищення рівня ризику кредитних операцій; відсутність єдиної інформаційної бази щодо джерел отримання фінансово-кредитних ресурсів малими та середніми підприємствами тощо.

4) *Низький рівень інформаційно-консультативного та комунікативного забезпечення малих та середніх підприємств*, що стало результатом дії низького рівня інституціональної зрілості професійних організацій підтримки розвитку малого та середнього підприємництва; недостатнього рівня територіальної розгалуженості системи державних інституцій підтримки розвитку малих та середніх підприємств; відсутності тісної взаємодії державних установ та професійних об'єднань суб'єктів підприємницького сектору; вузького спектру інформаційно-консультативних послуг діючих національних платформ розвитку малого та середнього підприємництва та інших факторів.

5) *Низький ступінь державної підтримки і стимулювання розвитку малих та середніх підприємств*, що спричинено використанням формалізованого підходу до виконання завдань, визначених програмами та стратегіями розвитку малого та середнього підприємництва; декларативним характером реалізації інструментів державної підтримки розвитку малих та середніх підприємств; низьким рівнем використання механізму державно-приватного партнерства; складністю доступу малих та середніх підприємств до державного замовлення; недосконалістю механізму пільгового оподаткування тощо.

Серед найбільш впливових деструктивних факторів мікрооточення малих та середніх підприємств визначено такі.

1) *Відсутність ефективного управління бізнес-процесами на малих та середніх підприємствах*, що зумовлено дією таких супутніх факторів, як, зокрема, недосконалість організаційної структури підприємств; відсутність якісної практики формалізації, аналізу та оптимізації бізнес-процесів; відсутність необхідного досвіду щодо провадження успішної підприємницької діяльності; низький рівень корпоративної культури та соціального захисту працівників підприємств; відсутність чіткої постановки стратегічних цілей розвитку підприємств та визначення завдань щодо їх досягнення; недостатній рівень практичного досвіду фахівців; низька якість підготовки та перепідготовки кадрів; відсутність дієвої мотиваційної системи працівників на підприємствах; низький рівень комунікаційних взаємозв'язків керівного складу та працівників нижчої ланки; низький рівень підприємницької культури та бізнес-етики господарювання.

2) *Дефіцит власних обігових коштів малих та середніх підприємств*, що виник в результаті впливу таких факторів, як, зокрема, зниження обсягів виробництва та реалізації продукції підприємствами; погіршення фінансово-економічного становища підприємств; зростання витрат на оплату праці, зокрема щодо оподаткування та соціального страхування; високий рівень ресурсомісткості та енергомісткості виробництва; підвищення цін на сировину та матеріали постачальниками; неефективна амортизаційна політика підприємств.

3) *Погіршення динаміки інвестиційного забезпечення малих та середніх підприємств*, що викликано загостренням проблеми збитковості та неплатоспроможності підприємств; зниженням інвестиційного рейтингу вітчизняних підприємств; погіршенням довіри інвесторів до українських підприємств; низьким рівнем довіри підприємств до фінансово-кредитних установ; складністю доступу до грантів та пільгового кредитування, передбачених міжнародними програмами розвитку малого та середнього підприємництва тощо.

4) *Критичний рівень інноваційного розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва*, що стало результатом дії таких факторів, як, зокрема, катастрофічна зношеність техніко-технологічної бази підприємств і високий рівень витрат на її обслуговування; відсутність дієвої співпраці науково-дослідних установ, освітньої спільноти і суб'єктів малого та середнього бізнесу; критичний стан впровадження інноваційних досягнень у сферу високотехнологічного виробництва; значне скорочення життєвого циклу інноваційної продукції; обмеженість власних фінансових ресурсів підприємств; зниження питомої ваги капітальних інвестицій у нематеріальні активи; обмеженість доступу підприємств до інформації щодо технологічних інновацій; низький рівень впровадження сучасних інформаційних технологій; зниження інноваційної активності підприємств та погіршення динаміки їх інноваційних витрат.

5) *Низький рівень економічної безпеки малих та середніх підприємств*, що обумовлено впливом таких супутніх факторів, як, зокрема, загострення проблеми рейдерства та захисту прав власності підприємств; погіршення інформаційної безпеки підприємств; погіршення системи протидії кібератакам та кібертероризму в інформаційному просторі; зниження рівня безпеки безготівкових фінансових операцій.

6) *Погіршення перспектив реалізації експортного потенціалу малих та середніх підприємств*, що зумовлено низьким техніко-технологічним рівнем виробництва вітчизняних підприємств; критичною часткою високотехнологічних конкурентоспроможних виробництв; високим рівнем собівартості та ціни продукції вітчизняних підприємств; загостренням проблеми сировинно-орієнтованої зовнішньоекономічної діяльності підприємств тощо.

Висновки. Таким чином, варто наголосити на тому, що деструктивний характер діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва обумовлений насамперед впливом факторів несприятливого макрооточення підприємств, що є результатом реалізації неефективної державної політики у сфері розвитку малих та середніх підприємств. Це визначає потребу проведення системного аналізу державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва в Україні задля оцінювання стану життя запланованих заходів держави щодо формування сприятливого бізнес-середовища та визначення результативності їх реалізації, що обумовлює подальше спрямування наукового дослідження.

Список використаних джерел:

1. Беззубова М. Регулювання розвитку малого і середнього бізнесу в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04; Державна установа «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України». Київ, 2010. 22 с.
2. Дикань В. Украина в глобальной миросистеме: особенности и последствия государственной экономической политики. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017. № 59. С. 9–18.
3. Дикань О. Розвиток малого бізнесу в Україні: проблеми та шляхи забезпечення. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017. № 57. С. 58–66.
4. Донець О. Кредитування малого і середнього бізнесу: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08; Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2017. 259 с.
5. Клепанчук О. Податкове регулювання малого бізнесу в трансформаційній економіці України: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.03; Львівський торговельно-економічний університет Центральної спілки споживчих товариств України. Львів, 2017. 25 с.
6. Мареніченко В. Механізми реалізації державного регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні: дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02; Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет. Дніпро, 2017. 255 с.
7. Талан Г. Організаційно-економічне забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу в системі регуляторної політики України: дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 08.00.03; Донецький державний університет управління. Донецьк, 2014. 199 с.
8. Шраменко О. Удосконалення державного регулювання підприємницької діяльності на основі розвитку інформатизації економічних систем. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017. Вип. 59. С. 32–37.
9. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за 2016 рік: стат. зб. // Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

**СИСТЕМАТИЗАЦИЯ ДЕСТРУКТИВНЫХ ФАКТОРОВ РАЗВИТИЯ
МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ**

Аннотация. В статье проведен основательный анализ деятельности субъектов малого и среднего предпринимательства, что позволило определить основные проблемы их функционирования. Установлено, что в результате воздействия ряда факторов неблагоприятной бизнес-среды происходило обострение внутренней проблематики деятельности малых и средних предприятий. Определены основные и сопутствующие факторы макро- и микроокружения, осуществляющие наиболее весомое деструктивное влияние на развитие малого и среднего предпринимательства.

Ключевые слова: малое и среднее предпринимательство, деструктивные факторы, макроокружение, микроокружение, экономический рост.

**SYSTEMIZATION OF DESTRUCTION FACTORS
FOR SMALL AND MEDIUM ENTERPRISE DEVELOPMENT IN UKRAINE**

Summary. In the article the author conducted an analysis of the activities of small and medium enterprises, which allowed identifying the main problems of their functioning. It was established that there was an aggravation of the internal problems of small and medium enterprises activity due to the influence of a number of factors of the unfavorable business environment. The main and concomitant factors of macro- and microenvironment, which have the most significant destructive influence on the development of small and medium entrepreneurship, are determined.

Key words: small and medium entrepreneurship, destructive factors, macro environment, microenvironment, economic growth.